

چینی‌ها عرصهٔ ساخت سلاح را هم جدی گرفته‌اند

نظم نو در دنیای تسلیحات

فاطمه سادات مرتضوی خبرنگار گروه اقتصاد

در روزهای اخیر سفر وزیر دفاع ایران به چین با حاشیه‌های خبری روبه‌رو شد، به‌طوری‌که برخی از رسانه‌ها از خرید ۴۰ فروند جنگنده جی ۱۰ چینی از سوی ایران خبر دادند. البته تاکنون هیچ منبع رسمی ایرانی و چینی این اخبار را تأیید یا تکذیب نکرده‌اند. این خبر از دو جهت دارای ابهاماتی است؛ یک اینکه تا به امروز هیچ نهاد رسمی ایرانی آن را تأیید نکرده و همچنین برخی‌ها این پرسش را مطرح می‌کنند که چرا با وجود خرید جنگنده‌ای مانند جی-۳۵ که هم‌تراز با اف-۳۵ آمریکایی است، ایران جنگنده رده پایین‌تر خریداری می‌کند. البته باید گفت این موضوع جدید نیست؛ چراکه در ۱۸ اکتبر سال ۲۰۲۰ هم به تحریم‌های تسلیحاتی شورای امنیت به‌طور خودکار تعلیق شد، خبری مبنی بر خرید جنگنده‌های نسل ۵ چینی از سوی ایران مطرح شد اما در ادامه خبری از خرید آنها نبود. درخصوص تسلیحات چینی نکته قابل تامل اینکه بررسی‌های «فرهیختگان» نشان می‌دهد در سال‌های اخیر چین به چهارمین صادرکننده برتر تسلیحات در جهان تبدیل شده است. همچنین واردات این کشور بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۴ کاهش ۹۸ درصدی داشته است. این موضوع از این منظر حائز اهمیت بوده که چینی‌ها که در رقابت با آمریکا هستند و سیاست کنترل چین هم از سوی آمریکا اجرا می‌شود، به حد چشمگیری از برتری در تولیدات و خوداتکایی رسیده‌اند.

۸ برترین صادرکنندگان تسلیحات نظامی در جهان

طبق بررسی «فرهیختگان» از گزارش مؤسسه تحقیقات صلح بین‌المللی استکهلم (SIPRI) از فروش تسلیحات در سراسر جهان، ایالات متحده آمریکا بزرگ‌ترین صادرکننده تسلیحات در جهان است و ۴۳ درصد از صادرات تسلیحات دنیا را طی سال ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۴ دست گرفته است. پس از آن، کشورهای فرانسه و روسیه در جایگاه دوم و سوم بزرگ‌ترین صادرکنندگان تسلیحات جهان در چهار سال اخیر قرار می‌گیرند و به ترتیب حدود ۱۰ و ۸ درصد از صادرات تسلیحات در جهان را به خود اختصاص دادند. در مجموع می‌توان گفت ایالات متحده و دو کشور فرانسه و روسیه حدود ۷۳ درصد از کل صادرات اسلحه در جهان را طی سال‌های ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۴ به خود اختصاص داده‌اند، در حالی‌که این رقم در سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۹ حدود ۶۱ درصد بوده است. چهارمین صادرکننده بزرگ اسلحه در جهان نیز چین است که در پنج سال گذشته سهم ۵٫۷ درصدی از صادرات جهانی اسلحه را در دست دارد.

۸ آمریکا در رتبهٔ اول تجارت سیاه

طبق آخرین آمار جهانی، ایالات متحده آمریکا بزرگ‌ترین صادرکننده اسلحه در دنیاست و ۴۳ درصد از فروش اسلحه در جهان را از سال ۲۰۲۰ به بعد در دست دارد. صادرات اسلحه در آمریکا از سال ۲۰۲۰ تا به امروز نسبت به دوره چهارساله ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۹ حدود ۲۱ درصد افزایش یافته و سهم آن از صادرات اسلحه جهانی از ۳۵ درصد به ۴۳ درصد رسید که تقریباً به اندازه مجموع صادرات هشت صادرکننده بزرگ بعدی در دنیا بود. گفتنی است آمریکا در چهار سال اخیر به ۱۰۷ کشور دنیا تسلیحات نظامی صادر کرده است. طبق آخرین آمار SIPRI، کشورهای اوکراین، انگلستان، هند و نروژ در میان ۱۰ کشور برتر واردکننده تسلیحات نظامی از ایالات متحده در سال‌های ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۴ بودند. البته این نکته را باید ذکر کرد که آمریکا در دوره

چهارساله اخیر، حدود ۱۲ درصد صادرات تسلیحات نظامی‌اش به عربستان سعودی بوده که آن را به بزرگ‌ترین دریافت‌کننده صادرات تسلیحات ایالات متحده در سال‌های ۲۰۲۰-۲۰۲۴ تبدیل کرده است. پس از آن به ترتیب ۹٫۳ درصد از سهم صادرات تسلیحات نظامی آمریکا متعلق به اوکراین و ۸٫۸ درصد نیز مربوط به ژاپن بوده است. البته در این رابطه لازم است ذکر کنیم، عمده صادرات اسلحه ایالات متحده به اوکراین در سال‌های ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۴ به شکل کمک بوده و اکثر انتقالات (حدود ۷۱ درصد) سلاح‌های دست‌دوم بوده است. همچنین کشورهای خاورمیانه دومین سهم بزرگ صادرات اسلحه ایالات متحده را در سال‌های ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۴، چیزی حدود ۳۳ درصد دریافت کردند. قطر (با ۷٫۷ درصد از کل صادرات تسلیحات ایالات متحده) و کویت (۴٫۴ درصد) نیز در میان ۱۰ دریافت‌کننده برتر آمریکا بودند. لازم به ذکر است اسرائیل با سهم ۳ درصد، یازدهمین دریافت‌کننده بزرگ صادرات تسلیحات ایالات متحده در سال‌های ۲۰۲۰-۲۰۲۴ بوده است.

۸ صعود چین به جمع بزرگ‌ترین تاجران اسلحه

در چهار سال اخیر، چینی‌ها نزدیک به ۶ درصد از صادرات تسلیحات دنیا را در دست دارند و چهارمین کشور صادرکننده برتر تسلیحات در جهان به حساب می‌آیند. این در حالی است که سهم چین در مقایسه با دوره زمانی ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۹ اندکی کمتر بوده است. آمار جهانی حکایت از آن دارد که با وجود تلاش‌های چین برای افزایش سهم بازار جهانی خود در صادرات اسلحه، بسیاری از واردکنندگان عمده اسلحه به دلایل سیاسی ترجیح می‌دهند مقادیر قابل توجهی از چین خریداری نکنند. صادرات تسلیحات چین در ۵ سال اخیر همچنان قابل توجه اما به‌طور فزاینده‌ای متمرکز بوده است. پاکستان بزرگ‌ترین خریدار تسلیحات چین بوده و ۶۳ درصد از کل صادرات تسلیحات چین را طی سال‌های ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۴ به خود اختصاص داده است. پس از پاکستان، کشورهای آسیا و اقیانوسیه خریداران اصلی تسلیحات نظامی از چین بودند و ۷۷ درصد از صادرات اسلحه چین از سال ۲۰۲۰ به بعد به این مناطق تعلق گرفت. این در حالی است که ۱۴ درصد از صادرات تسلیحات چینی به کشورهای آفریقایی اختصاص یافت. در طول پنج سال گذشته، چین عمده تسلیحات خود را به ۴۴ کشور در جهان صادر کرده است.

۸ کاهش ۹۸ درصدی واردات نظامی چین

شاید سهم ۶ درصدی چینی‌ها از صادرات اسلحه کم به نظر برسد، اما کارشناسان نظامی می‌گویند باید این موضوع را نیز در نظر داشت که واردات آن‌ها به شدت کاهش یافته و این کشور به خوداتکایی در تسلیحات نظامی رسیده است. این موضوع از این منظر حائز اهمیت است که این کشور به عنوان اولین و بزرگ‌ترین تهدید هژمونی آمریکا تعریف می‌شود و حتی با تهدیدات آمریکا در موضوع تایوان و همچنین سیاست مهار چین، نیاز چین به داشتن سلاح‌های برتر در این رقابت را افزایش داده است.

در خصوص واردات چین، بررسی‌های آماری نشان می‌دهد میزان واردات تجهیزات نظامی این کشور از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۴ حدود ۹۸ درصد کاهش پیدا کرده و از ۳٫۵ میلیارد تیبو (TIV) در سال ۲۰۰۵ به حدود ۷۲ میلیون تیبو (TIV) در سال ۲۰۲۴ رسیده است. در این سال‌ها چین عمدتاً از روسیه تجهیزات نظامی خود را وارد کرده است. بر این اساس، سهم واردات تجهیزات نظامی از روسیه توسط چینی‌ها از حدود ۹۰ درصد در سال ۲۰۰۰ به ۴۲ درصد در سال ۲۰۲۴ کاهش یافت. همچنین میزان واردات چین از روسیه نیز از حدود ۳٫۱ میلیارد تیبو (TIV) در سال ۲۰۰۵ به ۳۰ میلیون تیبو (TIV) در سال ۲۰۲۴

رسیده است. طی این مدت، چینی‌ها توانستند با اتکا به قدرت خود در ۲۰ سال اخیر از یک واردکننده بزرگ تجهیزات نظامی به صادرکننده برتر تسلیحات در جهان تبدیل شوند.

لازم به ذکر است شاخص TIV (مقدار شاخص روند) توسط مؤسسه SIPRI برای سنجش حجم انتقال بین‌المللی سلاح‌های متعارف اصلی طراحی شده و برخلاف ارزش مالی، این شاخص میزان انتقال منابع نظامی واقعی را نمایش می‌دهد، نه قیمت سلاح‌ها را. این شاخص بر پایه هزینه تولید یک سلاح استاندارد محاسبه می‌شود. هدف از استفاده از TIV، بررسی روند جغرافیایی و زمانی جریان تسلیحات است، نه بررسی ارزش اقتصادی.

۸ پاکستان در صدر واردات سلاح از چین

براساس داده‌های موسسه تحقیقات صلح بین‌المللی استکهلم (SIPRI)، پاکستان، به عنوان متحد کلیدی منطقه‌ای چین، تقریباً دوسوم (۶۳ درصد) از صادرات تسلیحات چین به دنیا را به خود اختصاص داده است؛ با نگاهی دیگر می‌توان گفت، باتوجه به اینکه پاکستان دارای موقعیت خاص ژئوپلیتیکی در منطقه است و پنجمین واردکننده بزرگ اسلحه در جهان، به شمار می‌آید، به نظر می‌رسد در رابطه با واردات گسترده از کشوری مانند چین از یک زاویه دغدغه شخصی دارد؛ چراکه هم‌زمان با کشور هند که نماینده آمریکا در منطقه به حساب می‌آید، مدت‌هاست در حال رقابت و تخاصم بوده و به نوعی یک دول‌نل تسلیحات نظامی بین هند و پاکستان حاکم است و باید از این حیث نیز ق‌درتمند باشد؛ یعنی نمایندگانی از دو قدرت بزرگ جهانی به صورت نیابتی در منطقه در حال رقابت هستند.

در سال‌های اخیر، پاکستان نیز با خرید جنگنده‌های رادار گریز جی۳۵ (J۳۵) از چین عمدتاً، به دول‌نل با هند مشغول شده و ظاهراً توجهات بسیاری از کشورها را به خود جلب کرده است. نکته قابل تامل اینکه، در همان سال‌هایی که پاکستانی‌ها به سراغ خرید جنگنده ۳۵ از چین رفتند، ایران حتی با تعلیق تحریم تسلیحاتی خود نیز به سراغ جنگنده‌های چینی نرفت. موضوع از این قرار است که در سال ۲۰۲۰ که تحریم‌های تسلیحاتی شورای امنیت علیه ایران به‌طور خودکار تعلیق شد، در آن برهه، زمزمه‌های خرید جنگنده ۱۰ از توسط ایران از چین پیچید اما پس از آن خبری نشد. به نظر می‌رسد دولتمردان کشور مان می‌توانند به این تجربه چین و پاکستان به صورت جدی فکر کنند. دوم هم اینکه برای چین نیز این موضوع حائز اهمیت بوده؛ چراکه پاکستان محل تلاقی شاخه جنوبی BRI (بانک کار کمربند راه) و همچنین سی‌پک (CPEC) کریدور اقتصادی چین-پاکستان است که یک پروژه توسعه زیرساختی چین برای خروج از بن‌بست دریایی آمریکاست.

۸ بزرگ‌ترین واردکنندگان تسلیحات نظامی در جهان

طبق آخرین آمار موسسه SIPRI، اوکراین بزرگ‌ترین واردکننده تسلیحات نظامی طی چهارسال اخیر بود و ۹ درصد از سهم واردات تسلیحات در جهان را از آن خود کرد؛ این آمار باتوجه به جنگ چندین ساله روسیه و اوکراین قابل تامل به نظر می‌رسد. در دهه‌های بعدی، کشورهای هند، قطر، عربستان سعودی و پاکستان قرار می‌گیرند که بیشترین واردات اسلحه را طی چهار سال اخیر داشته‌اند و در مجموع ۳۵ درصد از واردات جهانی سلاح را شامل می‌شوند. گفتنی است هند ۷٫۳ درصد، قطر و عربستان حدود ۷ درصد و پاکستان ۴٫۶ درصد از کل واردات تسلیحات جنگی در جهان را شامل می‌شوند. به‌طور کلی کشورهای آسیا و اقیانوسیه ۳۳ درصد از کل واردات سلاح را در سال‌های ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۴ به خود اختصاص دادند و در رده‌های بعدی کشورهای اروپایی با سهم ۲۸

درصدی، خاور میانه با سهم ۲۷ درصدی، آمریکا با سهم ۶٫۲ درصدی و آفریقا با سهم ۴٫۵ درصدی قرار دارند.

۸ هزینه نظامی جهان معادل GDP ۱۰۶ کشور

طبق آخرین آماری که موسسه SIPRI منتشر کرد، هزینه‌های نظامی جهان در ۲۳ سال اخیر حدود ۲٫۶ برابر شده و از هزار و ۵۳ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۱ به ۲ هزار و ۷۱۸ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۴ رسیده است. از طرفی دیگر رقم بودجه دفاعی ۲۰۲۴ نسبت به ۲۰۲۳ حدود ۱۰ درصد رشد کرده که شدیدترین افزایش سالانه را حداقل پس از پایان جنگ سرد ثبت کرد. براساس آخرین آمار SIPRI، پنج کشور برتر هزینه‌کننده در بخش نظامی در جهان در سال ۲۰۲۴، ایالات متحده، چین، روسیه، آلمان و هند بودند که ۶۰ درصد از کل هزینه‌های جهانی را با مجموع هزینه‌های ۱۶۳۵ میلیارد دلار تشکیل می‌دهند. بررسی‌ها می‌گوید دهمین سال متوالی است که بودجه نظامی جهان افزایش پیدا می‌کند، در همین راستا گفتنی است ۱۵ کشور پرهزینه جهان در سال ۲۰۲۴ همگی هزینه‌های نظامی خود را افزایش دادند. سهم بودجه نظامی در جهان از تولید ناخالص داخلی جهانی (GDP) در سال ۲۰۲۴ به ۲٫۵ درصد افزایش یافته معادل GDP ۱۰۶ کشور دنیاست. در سال ۲۰۲۴ هزینه‌های نظامی جهان فقط از تولید ناخالص داخلی ۷ کشور شامل آمریکا، چین، آلمان، چین و ژاپن، هند، انگلستان و فرانسه کمتر بوده است. در همین راستا گفتنی است هزینه‌های نظامی در اروپا از جمله در کشوری مانند روسیه به ۱۷ درصد افزایش به ۶۹۳ میلیارد دلار رسیده و در نگاه برخی کارشناسان، عامل اصلی افزایش جهانی بودجه نظامی در سال ۲۰۲۴ بود. نقطه‌عطف افزایش هزینه‌های نظامی جهان، تلاقی آن با حوادث ۱۱ سپتامبر سال ۲۰۰۱ است. به عبارتی، با رخ دادن حادثه مشکوک ۱۱ سپتامبر در آمریکا که نشانه‌هایی از دخالت ایالات متحده در آن حادثه دارد، هزینه‌های نظامی جهان با دخالت آشکار نظامی آمریکا در کشورها از افغانستان و عراق گرفته تا خاورمیانه زیاد می‌شود. هم‌زمان رقابت‌های تسلیحاتی، جنگ و درگیری از خاورمیانه تا روسیه و اوکراین گسترش می‌یابد؛ این رقابت‌ها کاملاً رنگ و بوی تغییرات بزرگ ژئوپلیتیکی دارد.

۱۶ درصد از شرکت‌های بزرگ تسلیحاتی جهان چینی‌اند

براساس گزارش موسسه بین‌المللی پژوهشی صلح استکهلم (SIPRI)، مجموع فروش تسلیحات ۱۰۰ شرکت برتر جهان از ۲۰۱ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۲ به ۴۲۱ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۰ و ۶۳۲ میلیارد دلار تا پایان سال ۲۰۲۳ رسیده است. با توجه به تنش‌های سیاسی و ژئوپلیتیکی بین روسیه و اوکراین و خاورمیانه بدیهی است آمار فروش تسلیحات شرکت‌های بزرگ اسلحه‌سازی دنیا در سال ۲۰۲۴ نیز افزایش یافت و آمارها آن را تأیید می‌کند. بر این اساس آمریکا با ۴۱ شرکت در بین ۱۰۰ شرکت برتر تسلیحاتی جهان و ۵۱ درصد سهم از فروش اسلحه، بیشترین شرکت برتر در حوزه تولید اسلحه را در دنیا داراست. پس از آن در جایگاه دوم، چین با درآمد ۱۰۳ میلیارد دلاری حاصل از فروش تسلیحات نظامی پس از شرکت‌های آمریکایی قرار دارد. شرکت چینی AVIC در سال ۲۰۲۳ در رتبه ۸ جهانی بزرگ‌ترین تولیدکننده تسلیحات چین باقی ماند و درآمد‌های تسلیحاتی ۲۰۷٫۹ میلیارد دلاری را تجربه کرد که نشان‌دهنده ادامه رشد در تولید هواپیماهای نظامی داخلی بود. درآمد‌های تسلیحاتی شرکت AECC به میزان ۱۷ درصد افزایش یافت و به ۵٫۸ میلیارد دلار رسید که باتوجه به رکود موجود در چین، بزرگ‌ترین میزان افزایش سالانه درآمد‌های تسلیحاتی در بین شرکت‌های چینی بود.

